

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анисимова Т.В., Гимпельсон Е.Г. Современная деловая риторика: Учебное пособие. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО “МОДЭК”, 2002. – 432 с.
2. Бахтин М.М. Собрание сочинений. Т.5. Работы 1940 – начала 1960-х годов. – М.: “Русские словари”, 1997. – 330 с.
3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий дім “Академія”, 2004. – 344 с.
4. Гальперин И. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
5. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности. – М.: Московский психолого-социальный ин-т, Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2001. – 432 с.
6. Зимняя И.А. Психологические особенности восприятия лекции в аудитории. – М.: Знание, 1970. – 30 с.
7. Коротец И.Д. Риторика: экспресс-справочник для студентов вузов. – М.: ИКЦ “МарТ”, Ростов-на-Дону: Изд. центр “МарТ”, 2006. – 240 с.
8. Леонтьев А.А. Психологические механизмы и пути воспитания умений публичной речи. – М., 1972. – 39 с.
9. Мاستилко Н.В. Комунікативно-прагматичний підхід до вивчення цілого тексту / Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць. – №6. – К.: “Пройм-М”, 2002. – С. 16-22.
10. Різун В.В. Аспекти теорії тексту / Нариси про текст. Теоретичні питання комунікації і тексту / В.В. Різун, А.І. Мамалига, М.Д. Феллер. – К.: РВЦ “Київський університет”, 1998. – С. 6 – 59.

УДК 37.046.16

Л.А. Гончаренко

РОЗВИТОК У ВЧИТЕЛЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті подано відомості про важливість розвитку в учителя загальноосвітньої школи міжкультурної комунікативної компетенції, а також обґрунтовано різні підходи до розуміння поняття “міжкультурна комунікація”.

The article gives information about the importance of development intercultural communicative competence of teacher of secondary school and the article grounds different ways to understanding the notion “intercultural communication”.

Сучасний світ – світ, в якому інтенсивно розвивається взаємодія представників різних культур не лише на державному рівні, а й на особистісному. Такі міжкультурні контакти дають можливість людям переймати цінний досвід, знайомитися з культурними надбаннями, з ціннісними орієнтаціями різних народів, моральними нормами, способом життя, порівняти їх здобутки із надбаннями власного народу, знайти ті цінності, котрі об’єднують різні соціокультурні спільноти, поєднати зусилля у подоланні глобальних проблем тощо. Все це свідчить про успішність у стосунках. З іншого боку, взаємодія представників різних культур може породити багато проблем, які, як правило, зумовлені неспівпадінням норм, цінностей, особливостей світогляду тощо. Відповідно, такі взаємини будуть призводити до зневаги співрозмовника його культурної приналежності й можуть перерости у конфлікт. Тому кожна людина має враховувати те, що успішність взаємодії залежить, більшою мірою, від досягнення консенсусу з приводу правил і схем комунікації, котрі не притісняють інтересів представників різних культур.

Нині кожен індивід перебуває в умовах полікультурного середовища, яке зумовлює взаємодію різних культурних груп, тому має бути готовим до успішних взаємин з особами, які його оточують. У зв’язку з цим система освіти має шукати шляхи формування

особистості, котра вільно орієнтуються в полікультурному світі, розуміє цінності інших народів.

Зараз навчання молоді має бути спрямованим на розвиток їх аксіологічних установок засобом збагачення універсальними й національно-специфічними цінностями своєї й інших культур, на розширення їх полікультурної картини світу, на формування міжкультурної комунікативної компетенції. Такі процеси вимагають від сучасного вчителя нових підходів до організації навчання, а також набуття ним високого рівня сформованості компетенцій, пов'язаних із здійсненням професійної діяльності. Серед них важливе місце посідає міжкультурна компетенція.

На сучасному етапі різні аспекти проблеми міжкультурної комунікативної компетенції досліджуються такими зарубіжними та вітчизняними науковцями: П.Донец, А.Садохін, А.Соколов розглядають теорію міжкультурної комунікації; З.Гасанов, В.Заслуженюк, С.Кучеряну, В.Мірошніченко, Є.Денгуб, В.Присакар, Т.Рюлькер, А.Садохін досліджують проблеми міжкультурного спілкування; американська дослідниця С.Ніето розглядає еволюцію теорії міжкультурного спілкування; В.Біблер звертає увагу на діалог культур; міжкультурну комунікативну компетенцію досліджують Г.Гудікунст, Ю.Кім, С.Люхтенберг, Дж.Мартін, Т.Накаяма, Г.Тріандіс; І.Плужник розкриває процес формування міжкультурної комунікативної компетентності студентів. Зважаючи на низку досліджень у даній сфері, такий аспект, як розвиток міжкультурної компетенції у дорослих людей, зокрема вчителів, залишається мало розроблений у педагогічній теорії та практиці.

Метою статті є обґрунтування необхідності розвитку міжкультурної комунікативної компетенції в учителів загальноосвітніх навчальних закладів.

До ключових компетенцій, якими має володіти сучасна особистість належать: культурні, пов'язані з повагою до інших людей, зокрема й до представників інших культурних груп, релігій, мов, толерантним ставленням до осіб, котрі різняться способом мислення, ціннісними орієнтаціями, поглядами тощо та умінням з ними співіснувати, відсутністю расизму та ксенофобії; комунікативні – досконале володіння усним та писемним мовленням, зокрема рідної мови, а також володіння декількома іноземними мовами.

Міжкультурна комунікативна компетенція поєднує в собі вищевказані дві і є одним із компонентів професійної компетентності педагога. Вона значно розширює можливості для професійного та особистісного розвитку вчителя й дозволяє успішно працювати в умовах полікультурного простору.

У сучасному світі теорія та практика міжкультурної комунікації є однією з галузей досліджень, яка швидко розвивається та має величезний попит. Це зумовлено процесами глобалізації, які відбуваються сьогодні у житті людей. Такі процеси змінюють не тільки економіку та політику планети, а й впливають на міжкультурні зв'язки, які, в свою чергу, сприяють розширенню соціальних, політичних та економічних контактів. Глобалізація спонукає до розвитку сучасних технологій та засобів комунікації, впливає на інтенсивність міжкультурної комунікації, яка стикається, з одного боку, з проблемами створення єдиного поля міжкультурного спілкування та цілісної культури людства, з другого – пов'язана із проблемами мультикультуралізму.

На думку низки науковців, справжній розвиток міжкультурної комунікації почався з концептуальних робіт Е.Холла в 50-ті роки ХХ століття. У цей час міжкультурна комунікація формується як сфера знань, котра намагається пізнати вплив культури на комунікацію. У цей час Е.Холл дає загальний аналіз взаємозв'язку комунікації й культури, при цьому відбувається:

- а) перехід від однокультурного до бікультурного співставлення;
- б) поняття культури з макрорівня може переходити до мікрорівня;
- в) визначено зв'язок культури з комунікативним процесом;
- г) встановлена роль культури у впливі на людську поведінку [2].

На сучасному етапі існує багато підходів щодо визначення поняття “міжкультурна комунікація”. Наведемо лише деякі з них – міжкультурна комунікація:

- сфера, що вивчає взаємодію індивідів з різними зразками історично похідної поведінки;
- взаємодія сторін з різним досвідом;
- такий вид комунікації при якому той, хто відправляє й той, хто отримує належать до різних культур;
- процес спілкування (вербального й невербального) між комунікантами, котрі є носіями різних культур та мов, або сукупність специфічних процесів взаємодії людей, що належать до різних культур та мов [2].

Існують визначення даного поняття й у різних теоріях, зокрема в теорії рівневої перспективи культурної толерантності міжкультурною комунікацією є різні шляхи знання, котрі постійно пересікаються, змішуються; в інтегративній теорії кроскультурної адаптації ключовим постулатом є: індивіди здатні до розвитку й адаптації, адаптація відбувається через комунікацію, адаптація – складний і динамічний процес [2].

На думку І.Плужник, міжкультурна комунікація – здатність взаємодіяти з людьми іншої культури на основі врахування їх цінностей, норм, уявлень й можливість вибирати комунікативно цілісні способи вербальної й невербальної поведінки на макро- і мікторівнях [3].

Незважаючи на різноманітність у підходах до міжкультурної комунікації, вона й зараз залишається недостатньо дослідженою і досить актуальною.

В умовах міжкультурної комунікації формується вторинна мовна особистість, яка володіє здатністю реалізувати себе в межах діалогу культур. Дану здатність називають міжкультурною компетентністю. Тому у 90-х роках ХХ століття все міцніше почали закріплюватися в науці поняття “міжкультурна компетенція” та “міжкультурна освіта” Міжкультурна компетенція пов’язана із осмисленням картини світу іншої соціокультури, пізнанням смислових орієнтирів іншого лінгвоетносоціуму, умінням бачити спільне й відмінне між культурами, що збагачуються, й застосовувати їх у контексті міжкультурного спілкування. Саме в ці роки комунікативна методика виходить на такий рівень, де відбувається пошук шляхів взаємозв’язку комунікативного, соціокультурного й когнітивного розвитку особистості, котрий передбачає акультурацію індивіда на основі пізнання чужої дійсності й сприйняття іншої культури [2].

У ХХІ столітті особливо актуальним постає проблема формування в особистості міжкультурної комунікативної компетентності. І. Плужник вважає, що міжкультурна комунікативна компетентність являє собою функціональні вміння розуміти погляди й думки представників іншої культури, корегувати свою поведінку, долати конфлікти в процесі комунікації, визнавати право на існування різних цінностей, норм поведінки. Набуття такої компетентності, вважає дослідниця, створює основу для професійної мобільності, підготовки до умов життя, котрі швидко змінюються, залучають спеціаліста до стандартів світових досягнень, збільшує можливість професійної самореалізації на основі комунікативності й толерантності [3].

На нашу думку, вищезазначене свідчить про необхідність у набутті вчителями міжкультурної комунікативної компетентності, оскільки вони є не лише представниками соціокультурної спільноти, яка контактує з іншими культурними групами, а й організаторами навчально-виховного процесу, під час якого мають навчити молоде покоління взаємодіяти на засадах рівноправного співіснування та толерантності. Здобути таку компетентність педагоги можуть як у курсовий період, так і в міжтестастійний під час полікультурної підготовки, у процесі якої розкриваються питання пов’язані із: глибоким та всебічним оволодінням індивідом культурними надбаннями свого народу, як складової культури; формуванням у людини уявлення про сприйняття розмаїття культур; вихованням позитивного сприйняття культурних відмінностей; розвитком умінь, навичок, що сприяють ефективній взаємодії між представниками різних культурних груп; вихованням толерантності, культури міжетнічного спілкування.

У період курсової підготовки під час розвитку міжкультурної комунікативної компетенції вчителя викладач має враховувати наявний у них рівень культури міжнаціонального спілкування. Якщо цей рівень низький, то варто зосередити увагу на його підвищенні.

Процес формування культури міжнаціонального спілкування містить такі аспекти: визначення мети і завдань; ознайомлення з науковими знаннями про права та свободу людини, народів; про нації та міжнаціональні відносини, про раси та релігійні конфесії; виховання громадянських та загальнолюдських почуттів, свідомості; розвиток позитивного досвіду у спілкуванні з людьми, що належать до різних національних, расових, релігійних груп; забезпечення високоморальної мотивації вчинків та поведінки під час спілкування [1].

Під час організації процесу формування у педагогів культури міжнаціонального спілкування треба враховувати фактори, що впливають на взаємини між людьми. Цей факт важливий, оскільки взаємостосунки народів і країн, а також етносоціальна ситуація, що склалася у світі впливає на формування у людей загальних норм культури поведінки. Інформація, яку люди отримують через пресу, телебачення, також впливає на міжетнічну комунікацію, оскільки від того, які відомості (позитивні чи негативні) подають про ту чи іншу народність, буде залежати бажання особистості вступати у взаємодії з її представниками. Негативна інформація може породити відсторонення від інших національних спільнот.

Розвиток культури міжнаціонального спілкування залежить і від організації педагогічного процесу, який має враховувати те, що на вчителя впливають об'єктивні умови їх життя, соціальне середовище, і від уміння освітянина сприймати та дотримуватися загальнолюдських норм та моралі. Отже, наявна у педагогів культура міжнаціонального спілкування буде позитивно впливати на процес обміну інформацією, і допоможе здійснювати професійну діяльність в умовах полікультурності.

Важливим фактором у формуванні міжкультурної комунікації є власний досвід спілкування особистості з представниками тієї чи іншої етнічної групи, що утворився у процесі взаємодії. Він дає можливість самому скласти враження про партнера, а не керуватися вже готовим (інколи не досить об'єктивним).

Окрім зазначеного, звертаємо увагу й на той факт, що сьогодні важливо, щоб сучасний учитель володів іншою (іншими) мовою. Таке володіння вводить людину в соціокультурний контекст розвитку свідомості, відповідно особистість оволодіває іншою картиною світу, яка відображена в мові. Формування культурно-мовного простору, залучення в яке відбувається за принципом розширення культур, забезпечує полікультурний та полілінгвальний розвиток особистості. Але вивчення процесу міжкультурної комунікації, на думку І. Плужник, показало, що тільки володіння іноземною мовою для подолання проблем взаємодії між представниками різних культур недостатньо, оскільки в ній інтегровані власне культурний (екстралінгвістичний) та мовний (комунікативний) коди. Проникнути в сутність процесу міжкультурної комунікації можливо, лише усвідомивши зміст компонентів цих кодів. З цього приводу дослідниця зазначає, що мовний код є найважливішою складовою культури й формує світобачення – “картину світу”, менталітет народу – притаманну йому емоційно-забарвлену систему світорозуміння [3]. Тому для успішного декодування суті недостатньо лише знання мови, а необхідно знати ще й культурний контекст етносу.

Вищезазначене дає можливість зробити висновок про те, що міжкультурна комунікація суттєво впливає на розвиток полікультурної свідомості педагога, адже вона спонукає до розуміння цінностей, норм, уявлень, способу життя представників інших культур, дає можливість через взаємодію збагнути культурний контекст певного народу.

Таким чином, набуття педагогом міжкультурної комунікативної компетенції являє собою функціональні вміння розуміти погляди й думки представників іншої культури, долати труднощі у процесі комунікації, визнавати право на існування різних цінностей, норм, коригувати власну поведінку під час взаємодії. Вона створює умови для професійної

мобільності вчителя, допомагає підготуватися до умов, що швидко змінюються, збільшує можливості професійної самореалізації на основі комунікативності й толерантності, долучає педагогів до світових культурних досягнень.

Дана стаття не розкриває всіх аспектів поставленої проблеми, тому подальші дослідження варто проводити в напрямках розробки методики розвитку міжкультурної комунікативної компетенції вчителів у системі післядипломної освіти, застосування різних форм розвитку в педагогів вказаної компетенції у міжтестастаційний період, обґрунтування особливостей розвитку міжкультурної компетенції вчителів іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Заслюженюк В.С. Формування в школярів культури міжнаціонального спілкування / В.С. Заслюженюк, В.В. Присакар // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 22-28.
2. Мишланова С.Л. Межкультурная парадигма и перспективы межкультурной коммуникации / С.Л. Мишланова, Т.М. Пермякова // Стереотипность и творчество в тексте. Межвуз. сб. науч. тр. – Пермь, 2005. – С. 340-350.
3. Плужник И.Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки. Автореф. дис. ... докт. пед. наук. 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / И.Л. Плужник // Ресурс доступный с <http://www.tnnlib.ru/resources/abstract/pdf/Pluzhnik.pdf>.

УДК 378

В.Б. Григор'єва

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ ГЕОМЕТРИЧНОГО ЦИКЛУ

У статті розглянуті деякі методичні аспекти реалізації міжпредметних зв'язків у рамках кредитно-модульної системи навчання на прикладі курсів геометричного циклу, що викладаються для студентів математичних спеціальностей.

In the article the some methodical aspects of realization the integration of education in the context of the credit-module teaching are considered on the example of discipline of geometrical cycles.

Постановка проблеми. В сучасних соціально-економічних умовах зростає значення інтеграції освіти. Освіта, що спирається на ідеї інтеграції, ставить перед викладачами нові педагогічні задачі, які вимагають розуміння проблематики міжпредметної інтеграції, що є основою навчання у вищій школі.

Здійснення інтеграції тісно пов'язане з формуванням методологічних знань, оскільки вимоги, що висувуються на сьогоднішній день до навчального процесу у вищій школі, знаходяться в прямій залежності від того, наскільки ґрунтовно оволоділи студенти методами наукового пізнання. Оволодіння методами пізнання є ефективним шляхом здійснення інтеграції всіх предметів математичного циклу і формування на цій основі сучасного стилю мислення майбутніх учителів, формування вмінь, для яких характерна властивість широкого переносу, що є однією з важливих умов інтенсифікації навчального процесу в контексті Болонського процесу.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням проблеми інтеграції у свій час займалися Батищев С.Я., Беляєва А.П. [2], Кузнецова Н.Є. та інші. Міжпредметні зв'язки до недавнього часу розглядалися в теорії та практиці навчання як зв'язки фактичного матеріалу за змістом. Проте цього недостатньо. Як відмічає Лернер І.Я. [3], найбільш глибокі зв'язки лежать не стільки в змісті фактичного матеріалу, скільки в характері розумової праці. У випадку повноцінного засвоєння студентами методологічних знань на матеріалі одного навчального